

EMEKÇİ KÜTÜPANESİ

No. 5

Emekçi Kütüphanesinin çıkaracağı kitaplardan birkaçı:

- Almanyada inkılâp ve aksi inkılâp . . . Fr. Engels
 Hayatî sosyalizm ve ilmi sosyalizm . . . Fr. Engels
 Sosyal rejimler . . . F. Yalçı
 Sosyalizm hareketleri . . . F. Yalçı
 Demiri Şerbet Edenler (Hikâyeler) . . . F. Yalçı

Emekçi Kütüphanesinin Çıkardığı Kitaplar:

- N 1—Prensip...yazan Fr. Engels
 çeviren: F. Yalçı
 N 2—Demiri... yazan: F. Yalçı
 N 3—«Maymunun insanlaşması
 prosesinde emeğin rolü.»
 Yazan: Fr. Engels, çeviren:
 C. M. Fi. 10 Krş.
 N 4—«Enternasyonal İşçiler Ce-
 miyetini açış hitabesi» Ya-
 zan: Karl Marks, çeviren:
 F. Yalçı. Fi. 10 Krş.
 N 5 — KAPİTAL. Forma 1 ve 2.
 Yazan: Karl Marks
 Çeviren: Hikmet Kıvılcımlı
 Forma formu çıkmaktadır.
 Forması: 5 Kuruş

SOSYETE VE TEKNİK

Yazan: FATMA YALÇI

Marksizm Bibliyote-
ğinde Çıkmıştır

Hikmet Kıvılcımlı'nın çıkmış öteki eserleri:

VAZDIKLARI:

- Edebiyatı cadâdenin otop-
sisi . . . . . Fi. 40 Krş.
 — Türkiye işçi sınıfının sos-
yal varlığı . . . . . Fi. 20 Krş.
 — Emperyalizm, gebereci ka-
pitalizm. . . . . Fi. 95 Krş.
 — İnkılâpçı münevver ne-
dir? . . . . . Fi. 10 Krş.
 — Marksizm kalpazanları
kimlerdir? . . . . . Fi. 20 Krş.
 — Marks Engels: hayatları
Fi. 15 Krş.

ÇEVİRDİKLERİ:

- Gündelik iş ile ternaye
Karl Marks . . . . . Fi. 15 Krş.
 — Marksın felsefesi, sosyo-
lojisi. V. Lenin. Fi. 10 Krş.
 — Marksın ekonomisi, sos-
yalizmi. V. Lenin Fi. 15 Krş.
 — Ludvig Föyerbah. Fr. En-
gels. . . . . Fi. 50 Krş.
 Kapital K. Marks
 Forması 5 Krş.
 — BU ESERLER MARKSİZM
BİBLİYOTEĞİNDE ÇIKMIŞTIR

KARL MARKS KAPİTAL

Almanca aslından çeviren: HİKMET KIVILCIMLI

Fiyatı 5 Kuruş

Formada geçen bazı sözlerin alfabe sırası ile karşılıkları

(Kısaltmalar : Al.—almanca; F.—fransızca; Os.—osmanlıca)

Basit değer şekli : (Al: die Einfache Wertform; F: la forme simple de la valeur). Bir tek malın başka bir tek malla değişmesi.

Belli : (Al: Gegeben; F: donné).
Değer aynası : (Al: der Wertspiegel). Değeri temsil ve ifade eden mal.

Değer ifadesi : (Al: der Wertausdruck; F: l'expression de la valeur). Değiş esnasında malların karşılıklı olarak birbirlerinin değerini ifade etmeleri. Zamana değişir. Son şekli : para ile ifadedir.

Değer münasebeti : (Al: Wertverhältnis). Değiş esnasında değerlerin birbirine nispet edilmesi.

Değer maddesi : (Al: Wertding; F: l'objet de la valeur). İçinde insan emeği biriken ve değer taşıyan nesne.

Değerin meydana çıkış şekli : (Al: die Erscheinungsform des Werts). Malın değeri maddi bir hasta değil bir insan münasebetidir ve ancak değiş esnasında meydana çıkar. Çıkarken, başka bir malın tabii şekli kendisine değer şekli yapar. İşte buna değer meydana çıkış şekli denir.

Değer şekli : (Al: die Wertform). Meselâ, demir birhemir ağır-

lık timsali olduğu gibi, bir malın da değer timsali olması. Değeri ifade edilen malın değer şekli başka bir malın tabii şeklidir. Dalma muayyen miktarda olur.

Değer tecridi : (Al: die Wertabstraktion). Malın tabii hassalarının bir tarafa bırakıp, oandaki emeği hesaba katmak.

Doğuş : (Al: Genesis; Os: tekevân). Bir şeyi meydana getiren bütün hadiselerle şeyler.

Falstaf : İngiliz kralı V c. Hanrinin sefahat arkadaşı. Hayasızlık, kehlilik ve sefahet timsali.

İkiz : (Al: Doppelt). Çift manasına da gelir.

İzafi değer şekli : (Al: die Relative Wertform; F: la forme relative de la valeur.) Değiş edilirken değerini başka bir malın aynasında gören mal.

Kombinezon : (Al: Kombination). Bir çok şeyleri bir arada bir düzene sokmak.

Konkret iş : Kullanış değeri yapan iş (Al: die Konkrete Arbeit).

Kullanış nesnesi : (Al: Gebrauchsgegenstande). Bir işe yarayan şey.

Muadil değer şekli : (Al: die Äquivalentform). Değiş edilirken,

ları için maldırlar. Şu halde onlar, ancak ikiz bir şekle sahip bulunmaları itibarile mal gibi gözükürler veya mal şekline sahiptirler. [Bu çifte şekil :] tabii şekil ve değer şeklidir.

Mallardaki değer varlığının, Falstaf'ın mahubesi olan Tetik dul karıdan farkı, neresinden yakalanacağını bilinmediğindedir. Kaba cismani varlıklarile taban tabana zıd olmak üzere, mal cisimlerinin değer varlıklarına hiç bir zerre tabiat maddesi girmez. Şu halde, tek başına bir mal istenildiği kadar evirilip çevirilsin, onun kıymetli şey oluşu daima anlaşılmaz kalır. Bununla beraber, malların ancak aynı sosyal vahdeti, [yani] insan emeğini ifade etmeleri itibarile değer varlığına sahip bulduklarını, binnetice onlardaki değer varlığının sırf sosyal olduğunu ve kendiliğinden anlaşılacağı veçhile ise, bu değer varlığının ancak malın malla olan sosyal münasebeti içinde meydana çıkabildiğini hatırlayalım. Filvaki biz de, mallar içinde yatan değerini izini bulmak üzere, değerinden yahut, malların değer münasebetinden yola çıkıyoruz. Şimdi değerini bu meydana çıkış şekline tekrar gelmemiz icab ediyor.

Her insan, hatta ondan başka hiç bir şey bilmediği zaman dahi bilirdi, mallar kullanış değerlerinin alacağı tabii şekliile tamamen zıd bir müşterek değer şekline sahiptirler: [bu müşterek değer şekli] para şeklidir. Bununla beraber, burjuva iktisatçıların bir defa bile araştırmamış oldukları şeyi başarmak, yani, bu para şeklinin doğuşunu göstermek, binnetice malların değer münasebeti içinde bulunan değer ifadesinin inkişafını, — en basit ve en belirsiz şekilden göz kamaştırıcı para şekline kadar, — adım adım takip etmek gerektir. O takdirde, para muamması ortadan kalkar.

En basit değer münasebeti, elbet te, bir malın, hangisi olursa olsun başka çeşitten bir tek malla giriştiği değer münasebetidir. Şu halde, iki malın değer münasebeti, bir mal için en basit değer ifadesini hasil eder.

A. BASİT, TEKTEK VEYA TESADUFİ DEĞER ŞEKLİ

x kadar A malı = y kadar B malı, yahut x kadar A malı, y kadar B malı değerindedir. (20 arşın bez = 1 elbise, yahut 20 arşın bez, 1 elbise eder.)

1. Değer ifadesinin her iki kutbu:

İzafi değer şekli ve muadil şekil

Bütün değer şeklinin sırrı, bu basit değer şekli içinde yatar. Şu halde, onun tahlili hususi güçlükler gösterir.

Buradaki iki muhtelif çeşit A ve B malı, bizim misalimizde bez ve elbise, elbet te iki muhtelif rol oynarlar. Bez, değerini elbise içinde ifade eder. Elbise, bu değer ifadesine malzeme hizmetini görür. Birinci mal aktif, ikinci mal ise pasif bir rol oynar. Birinci malın değeri izafi bir değer olarak temsil edilir, yahut izafi değer şekli içinde bulunur. İkinci mal muadil şekil olarak iş görür, yahut, ekivalent [muadil] şekil içinde bulunur.

İzafi değer şekli ile muadil şekil bir manivelenin birbirine ait, karşılıklı olarak birbirine yarayan, birbirinden ayrılmaz iki kolu olmakla beraber, aynı zamanda, aynı değer ifadesinin birbirinden hariç veya birbirine zıt iki ucu, yani iki kutbu demektir; daima bunlar birbirinin değer ifadesini gösteren muhtelif mallara ayrılırlar. Meselâ, bezin değerini bezle ifade edemem. 20 arşın bez

= 20 arşın beze, bir değer ifadesi değildir. Bilâkis bu muadele, olsa olsa: 20 arşın bezin, 20 arşın bezden,—muayyen miktarda bez [denilen] kullanış nesnesinden—başka bir şey olmadığını söyler. Şu halde, bezin değeri ancak izafi bir surette, yani başka bir malın içinde ifade edilebilir. Bu itibarla bezin izafi değer şekli, başka her hangi bir malın ona karşı muadil şeklinde çıktığını farz ve kabul ettirir. Diğer cihetten, muadil olarak sahneye çıkan bu başka mal, [aynı zamanda] izafi değer şeklinde de bulunamaz. O, kendi değerini ifade etmez. Ancak başka bir malın değer ifadesine malzeme teşkil eder.

Filbakika: 20 arşın bez = 1 elbise yahut, 20 arşın bez 1 elbise değerindedir ifadesi, aksini gösteren: 1 elbise = 20 arşın bez yahut 1 elbise 20 arşın bez değerindedir şeklini de alabilir. Fakat böylece elbisenin değerini izafi olarak ifade edecek surette muadeleyi tersine çevirdim miydi, elbisenin yerine bez muadil olur. Şu halde, aynı mal aynı değer ifadesi içinde aynı zamanda her iki şekle birden giremez. Bu şekiller âdeta iki kutup gibi bir birinden hariçtirler.

İmdi, bir malın izafi değer şeklinde mi, yoksa bilâkis muadil şeklinde mi bulunduğu, onun değer ifadesi içinde her defasında tuttuğu yere bağlıdır, yani değeri ifade edilen mal mı, yoksa içinde değer ifade edilen mal mı olduğuna tabidir.

2. İzafi değer şekli

a) İzafi değer şeklinin muhtevası

Bir maldaki basit değer ifadesinin nasıl olup ta iki malın değer münasebeti içinde yattığını meydana çıkarmak için,

her şeyden evvel bu münasebeti kemiyet cihetinden tamamen müstakil olarak tetkik etmek gerektir. Çok kerre işe tam bunun aksi bir yol tutularak, o değer münasebeti, ancak içinde muayyen miktarda iki mal çeşidinin bir birine değerce müsavi düştükleri bir nispet gibi görülür. Farkına varılmaz ki, başka başka şey büyüklükleri, ancak aynı vahdete irca edilmek suretile kemmiyetçe mukayese olunabilecek hale gelirler. Yalnız aynı vahdetin birer ifadesi olmak itibarile onlar, aynı cinsten ve şu halde, müsterek ölçülü [bir tek ölçü ile ölçülür] büyüklükler(17).

20 arşın bez, ister = 1 elbise, isterse = 20 yahut = x elbise olsun, yani belli bir miktar bez ister az, ister çok elbise değerinde bulunsun, bu gibi her nispet daima, bez ve elbisenin değer büyüklüğü sıfatile aynı vahdetin birer ifadesi, aynı mahiyette birer şey olduklarını farz ve kabul ettirir. Muadelenin temeli bez = elbisedir.

Fakat keyfiyetçe birbirine muadil olan iki mal aynı rolü oynamazlar. [Yukarıki muadelede] Ancak bezin değeri ifade edilmiş bulunur. Bu nasıl olur? Beze «muadil» olan veya bezle «değiş edilebilen» elbise ile, bezin münasebeti sayısında olur. Bu münasebet içinde elbise, değer mevduiyet şekli, değer maddesi olarak kıymetlidir, zira ancak bu suretle bezin aynıdır. Diğer cihetten bezin kendi değerliliği [ancak burada(*)] meydana çıkar, yahut başlı başına

(17) Değer şeklinin tahlili ile uğraşmış S. Bailey gibi tektük ekonomistler hiç bir neticeye varamıyorlardı, çünkü, evvelâ değer şekli ile değeri birbirine karıştırıyorlardı, saniyen, pratik burjuvannın hoyrat tesiri altında, her şeyden önce bilhassa kemmi muayyeniyet gözlerine hatıyordu. «Kemiyet itibarile tasarruf . . . değeri yapar.» («Money and its Vicissitudes» [Para ve tedavülü], Londra 1837, s. 11. Müellifi S. Bailey.)

(*) Rusçasında, s. 13. 1928 Moskva, 3 c. basılış. [H. Krivonozki].

bir ifade bulur, zira bez değer sıfatını haiz elbise ile ancak aynı değerde ve değiş edilebilir bir şey olarak münasebete geçer. Netekim bütirik asidi, propil formiyatından farklı bir cisimdir. Bununla beraber her ikisi de aynı kimyevi özlerden: karbon (C), hidrojen (H) ve oksijen (O)in, hem de aynı nispetler dahilinde bir araya gelmelerinden, yani: $C_4H_8O_2$ den ibarettirler. Şimdi, şayet bütirik asidi propil formiyatının muadili olsaydı, bu münasebet içinde, evvelâ, propil formiyatı $C_4H_8O_2$ nin saf mevcudiyet şekli olarak kıymet bulurdu ve saniyen, bütirik asidi de $C_4H_8O_2$ den ibaret olurdu. O takdirde ise, propil formiyatının bütirik asidine muadil oluşu yüzünden, bunların kimyevi özleri cismanî şekillerinden ayırd edilerek ifade edilmiş bulunurdu.

Mallar, değer olmaları itibarile sade pelteleşmiş insan emegidirler, dediğimiz vakit, tahlilimiz malları değer tecridine [mücerret değere] irca eder, fakat onlara tabii şekillerinden farklı bir değer şekli vermez. Bir malın ötekisi ile değer münasebeti esnasında ise iş başka türlüdür. Burada bir malın değer karakteri, öteki malla olan hususî münasebeti sayesinde meydana çıkar.

Meselâ, elbise değer maddesi sıfatile beze muadil bulunduğu takdirde, elbise içinde yatan emek te bez içinde yatan emeğe muadil olur. Filhakika şimdi elbiseyi yapan terzilik, bezi yapan dokumacıktan başka çeşitte bir konkret işdir. Fakat, dokumacığa muadil oluşu, terziliği, her iki işin de gerçekten müsavi oldukları şeye, [yani] onların müsterek insan emeği olmak karakterine irca eder. Bu dolambaçlı yoldan, aynı zamanda dokumacılık işinin, değer dokuması itibarile terzilik işinden farklı hiç bir alâmeti haiz olmadığı ve şu halde mücerret insan meceği olduğu dahi gösterilmiş bulunur. Ancak muhte-

lif çeşit malların muadillik ifadesi, değer teşkil eden emeğin spesifik [kendine has] karakterini meydana çıkarır, bu ifade esasında, muhtelif mal çeşitleri içinde yatan muhtelif iş çeşitleri, kendileri için müşterek olan şey, ailemum insan emeğine hakikaten irca edilirler (17a).

Bununla beraber, bezin değerini teşkil eden emeğin spesifik karakterini ifade etmek yetmez. Akıcı halile insan iş kuvveti veya insan emeği, değeri teşkil eder ama [onun kendisi] değer değildir. Emek ancak pıhtılaşmak suretile, objektifleşmiş şeklele değer haline gelir. Bez değerinin pelteleşmiş insan emeği halinde ifadelenmesi için, onu, hem maddesile bizzat bezden farklı olan ve hem de başka bir malla bezde müşterek bulunan bir «objektifleşme» halinde ifadelenmek gerektir. Bu dava daha önce halledilmiştir.

Elbise, bezle değer münasebeti esasında, ona keyfiyetçe müsavi, onunla aynı mahiyette bir şey demektir, çünkü bir değerdir. Binnetice burada elbise, içinde değer zuhur eden, yahut elle tutulur tabii şekli içinde değer temsil eden bir şey demektir. Elhasıl, elbise, [yani] elbise denilen mal cismi, hakikatte sade bir kullanım de-

(17 a) 2 c. başlıca not. *William Petty* den sonra, değer mahiyetini kavramış ilk ekonomistlerden birisi olan meşhur *Franklen*, der ki: «Umumiyetle ticaret denilen şey bir emeğin başka bir emekle değiştiğinden başka bir şey değildir.» («*The Work of B. Franklin* etc.» [Franklene göre emek v. s.] basan *Sparks*, Boston 1836, c. II, S. 267.) *Franklen*, her şeyin değerini «emekle» takdir ederken, değişen emeklerin farklılığını teorit ettiğini ve bu suretle işe, o emekleri ayrı insan emeğine irca eylediğini farketmiyor. Önce «bir emek»ten, sonra «başka bir emek»ten, nihayet hiç bir tahsis yapmaksızın (aleltlak) her şeyin değer özü olan bir «emek»ten bahsediyor.

ğeridir. Rastgele her hangi bir bez parçası gibi, elbise de [yalnız başına] değer temsil etmez. Bu hal sadece şunu ispat eder ki, falan adam sırmalı esvabın dışından ziyade içinde mühim görüldüğü gibi, elbise de bezle olan değer münasebetinin dışından ziyade içinde mühimdir.

Filyaki, elbise istihsal edilirken terzilik işi şeklinde insan iş kuvveti sarf edilmiş bulunur. Demek, elbise içinde insan işi birikmiştir. Bu cihetten elbise — hatta bakılınca iplikleri görünecek kadar gayet ince olan nesçi arasından onun bu hassası görülmese bile gene, — «değer dayanağı»dır. Ve bezle değer münasebeti esasında elbise, ancak bu cihetten, şu hâlde cisimleşmiş değer olarak, değer cismi sıfatile kıymetlidir. Elbisenin düğmeli müğmeli görünüşüne rağmen, bez, ondaki güzelim değer ruhu ile olan soydaşlığını tanır. Bununla beraber, değer bez için aynı zamanda bir elbise şeklini almadıkça, elbise beze karşı değeri temsil edemez. Netekim, A kişi için Haşmetmeab hazretleri aynı zamanda B kişinin cismanî biçimine [şeklü şemaline] girmedikçe ve binnetice, her [yeni] ölke atası ile beraber çehresini, saçlarını ve daha bir çok şeylerini değiştirmedikçe, A kişi, B kişinin önünde, Haşmetmeab hazretlerinin karşısında imiş gibi davranamaz.

Şu hâlde, elbisenin beze muadil olduğu değer münasebeti içinde, elbise şekli değer şekli demektir. Binnetice bez [denilen] malın değeri elbise [denilen] malın cismi içinde, bir malın *değeri başka bir malın kullanım değeri* içinde ifade edilmiş bulunur. Bez, kullanım değeri olarak elbiseden maddeten farklı bir şeydir, değer olarak ise «elbisenin aynı»dır ve binnetice elbise tavrını takınır. Demek bez, tabii şeklerden farklı bir değer şekli elde eder. Hıristiyanın koyun tabiatı, onun Tanrı kuzusuna

müsaviliğinden belli olduğu gibi, bezin değer varlığı da elbiseye müsaviliği esnasında meydana çıkar.

Görülüyor ki bize, mal değerinin bundan evvelki tahlili her ne söylediyse, başka bir malla, elbise ile alış verişe girdiği andan itibaren bizzat bez de onu söyler. Yalnız o konuşurken, düşündüklerini, sırf kendi alıştığı dille, malların dili ile bildirir. Kendi değerini, mücerret has-salı insan emeği olan emeğin teşkil ettiğini söylemek için, kendisine muadil ve binnetice bir değer olması itibarile, elbisenin de tıpkı bez gibi aynı emekten ibaret olduğunu söyler. Kendi ülvî değer çehresinin katı bez cisminden farklı olduğunu söylemek için, değerini bir elbise tavrını takındığını ve dolayısıyla de, bir yumurtanın ötekine benzediği gibi bizzat kendisinin de elbiseye benzediğini söyler. Şu arada işaret edilivermiş olsun ki, İbraniceden maida, malların dilinde dahi az çok düzgün daha bir çok başka Lehçeler vardır. Meselâ, B malı ile A malı [arasındaki] muadillik, A malının değer ifadesi olduğunu, Almanca « Wertsein » sözü, latince valere, valer, valoir kelimesinden daha az göze çarpan bir surette ifade eder. Paris vaut bien une messe ! [Paris ne kadar tebci edilse yeridir !]

Demek ki, değer münasebetinin ara vasıtılığı sayesinde, B malının tabii şekli A malının değer şekli olur, yahut B malının cismi A malının değer aynası haline gelir (18). A malı, değer cismi demek olan, insan eme-

(18) Bir bakıma, mal gibi insan için de iş böyledir. İnsan dünyaya ne [elinde(*)] bir ayna ile, ne de: Ben ben'im diyen Fihreci bir filozof olarak gelmediği için, kendini evvela başka bir insanla (bir ayna içinde imiş gibi) görür. Petro adındaki insan, ilkin kendi benzeri olan Pavl adındaki insana kıyasla kendisinin insan olduğuna emniyet getirir. Gene bu suretle ki, cismanî pavliği içinde, saçı

ğinin maddeleşmesi demek olan B malı ile kıyas edildiği esnada, B malını kendi değer ifadesine malzeme yapar. Böyle, B malının kullanış değeri içinde ifade olunan A malının değeri, izafi değer şekline sahiptir.

b) İzafi değer şeklinin kemiyetçe tayini

Değerinin ifade edilmesi gereken her mal, 15 ölçek buğday, 100 kilo kahve, ve saire gibi belli miktarda bir kullanış nesnesidir. Bu belli mal miktarı muayyen bir miktar insan işini ihtiva eder. Demek, değer şekli sade umumiyetle değeri değil, kemiyetçe muayyen bir değeri yahut değer büyüklüğünü ifade eder. Onun için, A malının, B malı ile, bezin elbise ile değer münasebeti esnasında, sadece elbise denilen mal çeşidi alelumum değer cismi olarak bezin keyfiyetçe muadili olmakla kalmaz, belki muayyen bir miktar mal cismi veya muayyen bir miktar ekivalent (meselâ 1 elbise) muayyen bir miktar beze (meselâ 20 arşın beze) karşılık düşer,

« 20 arşın bez = 1 elbise, yahut 20 arşın bez 1 elbise değerindedir » muadelesi, 1 elbisede tam 20 arşın bezdeki kadar değer özü yattığını, şu hâlde her iki mal miktarının aynı miktar emeğe yahut aynı büyüklükte iş müddetine mal olduğunu farz ve kabul ettirir. Fakat, dokumacılığa veya terziliğe has olan istihşâl kuvveti her değıştikçe, 20 arşın bez veya 1 elbise istihşali için zaruri olan iş müddeti değışir. Şimdi, böyle bir değışikliğin değer büyüklüğünün izafi ifadesi üzerine yaptığı tesiri daha yakından görmek gerekir.

sakalı ile Pavl, Petroya insan cinsinin meydana çıkış şekli gibi görünür.

(*) Bu söz 1928 de 3 üncü baskısını yapan rusça Kapital de var.

HİKMET KIVILCIMLI

I. Elbisenin *değeri* değişmediği halde bezin değeri değişir (19). Faraza, keten ekili toprağın artan çoraklığı yüzünden, bezin istihsalı için zarurî olan iş müddeti iki misline çıksa, bezin değeri de iki misline çıkar. Elimize 20 arşın bez = 1 elbise yerine, 20 arşın bez = $\frac{1}{2}$ elbise [muadelesi] geçer. Demek ki, B malının değeri olduğu gibi kaldığı takdirde, A malının izafi değeri, yani B malı içinde ifade olunan değeri, A malının değeri ile mepsuten mütenasip olarak yükselir veya alçalır.

II. Elbisenin değeri değiştiği halde, bezin değeri değişmez. Faraza, yün kırılmasının müsait gitmeyişi yüzünden, elbise istihsalı için zarurî olan iş müddeti bu şeraitte iki misline çıksa, 20 arşın bez = 1 elbise yerine, şimdi: 20 arşın bez = $\frac{1}{2}$ elbise muadelesini buluruz. Bilâkis, elbisenin değeri yarı yarıya düşse, o zaman 20 arşın bez = 2 elbise eder. Demek ki, A malı olduğu gibi kaldığı takdirde, onun izafi yani B malı içinde ifade edilen değeri, B nin değer değiştirmesile makûsen mütenasip olarak alçalır veya yükselir

I c. ve II c. şıklardaki muhtelif ihtimaller mukayese edilirse farkına varılır ki, *izafi değer büyüklüğünün aynı değişiklikleri birbirile taban tabana zıt sebeplerden ileri gelebilirler*. Netekim, 20 arşın bez = 1 elbise muadelesi: 1) 20 arşın bez = 2 elbise olur, çünkü, ya bezin değeri iki misline çıkmıştır, yahut ta elbisenin değeri yarı yarıya düşmüştür; ve 2) 20 arşın bez = $\frac{1}{2}$ elbise olur, çünkü ya bezin değeri yarı yarıya düşmüştür, yahut ta elbisenin değeri iki misline çıkmıştır.

(19) Buradaki « değer » tabiri, daha evvel sırası düştükçe görüldüğü veçhile, komiyetçe muayyen değere, yani değer büyüklüğüne karşılık olarak kullanılmaktadır.

III. Bez ve elbise istihsalı için zarurî olan emek miktarı aynı zamanda, aynı istikamette ve aynı nispette değişebilirler. Bu şikka göre, mal değerlerinin başkalaşması ne olursa olsun 20 arşın bez = 1 elbise muadelesi, önünde sonunda olduğu gibi kalır. Onlardaki değer değişikliği, değeri değişmeyen bir üçüncü malla mukayese edildikleri takdirde keşfolunur. *Bütün* malların değerleri aynı zamanda ve aynı nispette inip çıksaydı, onların *izafi değerleri* değişmeden kalırdı. O zaman, onların gerçek değer değişiklikleri, şimdi aynı iş müddeti içinde umumiyetle evvelkinden daha çok veya daha az miktarda mal elde edilmiş olmasından anlaşılırdı.

IV. Gerek bez gerekse elbise istihsalı için zarurî olan iş müddeti, dolayısıyla de bunların değerleri, aynı zamanda, aynı istikamette, fakat gayrı müsavi derecelerde veya birbirine zıt istikamette ve ilh. değişebilir. Bir malın izafi değeri üzerine bu gibi muhtemel bütün kombinasyonların yaptığı tesir, I c., ve III c. şıkları tatbik etmek suretile kolayca anlaşılır.

Şu halde, değer büyüklüğünün izafi ifadesi içinde yahut izafi değer büyüklüğü içinde, değer büyüklüğünün gerçek değişiklikleri, ne açıkça ne de esash surette akseder. Bir malın, değeri değişmediği halde, izafi değeri değişebilir. İzafi değeri değişmediği halde, değeri değişebilir, ve nihayet, değer büyüklüğü ile izafi ifade içinde aynı zamanda vukua gelen değişikliklerin birbirlerine karşılık düşmeleri hiç bir suretle icap etmez(20).

(20) 2 c. başlıca not. Değer büyüklüğü ile onun izafi şekli arasındaki bu uygunsuzluk vülger ekonomistler tarafından, mutad açıkgozluklerle istismar edilmiştir. Meselâ, «Bir kerru, A ya daha az emek harcanmış olmadığı halde, [sırf] kendisiyle değiştiği B

3. Muadil şekil

Görülüyor ki : bir A malı (bez) değerini başka çeşit bir B malının (elbisenin) kullanım değeri içinde ifade ederken, bizzat bu B malına has bir değer şekli, muadil şeklini ona damgalamış olur. Bez malı — kendi cismani şeklinden farklı bir değer şekli oluşuna bakmaksızın — elbiseye muadil geldiğinden dolayı kendi değerini meydana çıkarır. Demek ki bez, hakikatte, elbise onunla doğrudan doğruya değiş edilebildiğinden dolayı kendi değer varlığını ifade eder. Binnetice, bir malın muadil şekli onun başka bir malta doğrudan doğruya değiş edilebilme şeklidir.

yükseldiği için A alçakır ise, o takdirde sizin umumî değer prensipiniz de suya düşer. . . . A değeri B'ye nispetle yükseldiği için, B değerinin A ya nispetle alçaldığı malûm olursa, Rikardonun, — bir mal değerinin daima ona verilmiş olan emek miktarı ile taayyün ettiği hakikatındaki koskoca akidesini üzerinde kurduğu temel ayaklar altına almış olur; zira, eğer A'nın pahasındaki bir değişiklik, yalnız değiş edilediği B ile olan münasebeti içinde bulunan kendi değerini başkalaştırmakla kalmayıp, aynı zamanda, B'nin istihsal için gereken emek miktarında hiç bir değişiklik vakua gelmediği halde, B'nin A ya nispet edilen değerini dahi değiştirirse, o halde, yalnız bir eşya üzerine harcanmış olan emek miktarının o eşya değerini tanzim ettiği iddiasında bulunan Doktrin suya düşmekle kalmaz, aynı zamanda, bir eşyanın istihsal pahası onun değerini tanzim eder, diyen doktrin de suya düşer. (J. Broadhurst) : «Treatise on Political Economy», Londra 1824, s. 11, 14).

Bay Broderst pekâlâ şöyle de diyebilirdi: hele bir kerre $\frac{10}{20}$ $\frac{10}{100}$ v. s. rakam nispetlerine bakılın. 10 rakamı değişmeden kalıyor ve bununla beraber onun büyüklüğü, [yani] 20, 50, 100 sayılarının nispetle büyüklüğü boyuna eksiliyor. Şu hâlde, meselâ 10 gibi tekmil bir rakamın büyüklüğünü, içinde bulunan birlerin sayısı* tanzim eder, diyen prensip suya düşer.

Şayet elbise gibi bir mal çeşidi, bez gibi bir başka mal çeşidine muadil hizmetini görürse, o halde elbise karakteristik bir hassa elde eder, bezle doğrudan doğruya değiş edilebilen bir şekilde bulunur, bununla beraber elbise ile bezin değiş edilebildikleri nispet hiç bir suretle belli değildir. Bezin değer büyüklüğü belli olduğu takdirde, bu nisbet elbisenin değer büyüklüğüne tâbidir. İster elbise muadil ve bez izafi değer olsun, isterse bilâkis bez muadil ve elbise izafi değer olsun, bunların değer büyüklükleri önünde sonunda istihsalı için zarurî olan iş müddeti ile ve şu halde değer şekillerine tâbi olmayarak taayyün eder. Fakat, elbise [denilen] mal çeşidi değer ifadesi içinde muadil yerine geçtiği andan itibaren, onun değer büyüklüğü [artık] değer büyüklüğü olarak hiç bir ifadeyi ihtiva etmez. Değer muadelesi içinde o, bundan böyle ancak muayyen miktarda bir şey olarak boy gösterir.

Meselâ: 40 arşın bez ne eder? 2 elbise. Elbise malının değeri burada muadil rolünü oynadığı için, elbisenin kullanım değeri beze karşı değer cismi olarak çıkar, muayyen miktarda bez değerini ifade etmek için de muayyen miktarda elbise kâfidir. Onun için, iki elbise 40 arşın bezin değer büyüklüğünü ifade edebilir, ama kendi değer büyüklüğünü, elbiselerin değer büyüklüğünü ifade edemez. Değer muadelesi içinde muadilin daima ancak basit bir miktar şeye, bir kullanım değerine sahip oluşu keyfiyetinin saltı surette kavranılması, bir çok selef ve halefleri gibi Bailey'i de değer ifadesi içinde ancak kemmi bir münasebet bulunduğu zehabına düşürmüştür. Halbuki bir malın muadil şekli hiç bir kemmi değer muayyeniyetini ihtiva etmez.

Muadil şeklin tetkiki esnasında göze çarpan birinci

hususiyet şudur: Kullanış değeri kendi zıddının, değerini meydana çıkış şekli olur.

Malların tabii şekli, değer şekli haline geçer. Fakat, iyice dikkat edile, bu *quid pro quo* [bu yerine geçme keyfiyeti], ancak geliş güzel başka bir A malı (bez v. s.) ile giriştiği değer münasebeti içinde, yalnız bu münasebet dahilinde bir B malının (elbise, yahut buğday, yahut demir vs. nin) başına gelir. Hiç bir mal kendi kendisine muadil olamayıp, binnetice de kendi tabii varlığını kendi değerinin ifadesi haline sokamayacağından, [her mal] başka bir mala muadil olmak veya başka bir malın tabii varlığını kendine değer şekli yapmak mecburiyetindedir.

Açık bir fikir edinmek üzere mal cisimlerini mal cisimleri olarak, yani kullanış değerleri olarak ölçen bir ölçü misalinin görelim. Bir kelleşekeri cisim olarak ağırdır ve dolayısıyla da onda bir vezin vardır, fakat hiç bir kelle şekerinin vezni gözle görülüp elle tutulamaz. Şimdi vezinleri önceden tayin edilmiş [bir takım] demir parçalarını ele alalım. Kelleşekeri gibi, bizzat gözden geçirilen demirin cismanî şekli de veznin meydana çıkış şekli değildir. Bununla beraber, kelleşekerinin veznini ifade etmek üzere demirle onu, bir vezin münasebetine geçirelim. Bu münasebet içinde demir, vezinden başka hiç bir şeyi temsil etmiyen bir cisim haline gelir. Dolayısıyla, demir miktarı şekere vezin ölçüsü hizmetini görür ve şeker cismine karşı *sırf ağırlık biçimini, ağırlığın meydana çıkış şeklini temsil eder*. Demir, ancak şekerin veya vezni bulunmak istenen başka her hangi bir cismin kendisine karşı çıktığı bu münasebet içinde bu rolü oynar. Şayet her iki cisim de vezinli olmasa idiler, böyle bir münasebete geçemezlerdi ve binnetice onlardan biri ötekisinin veznini ifade etmeğe

yaramaz idi. Filvaki, her ikisini de terazinin iki kelesine attığımız takdirde görürüz ki, onlar vezince aynı oldukları için gene aynı veznin muayyen nispetleridirler. Vezin ölçüsü olan demirin cismi nasıl kelle şekerine karşı ancak vezin olarak çıkıyorsa, tıpkı öylece, bizim değer ifadesi içinde de elbisenin cismi ancak değer olarak beze karşı çıkar.

Mamafı, mukayese burada kalır. Kelle şekerinin veznini ifade eden demir, her iki cisimde müşterek olan bir tabiat hassasını, [yani] o cisimlerin ağırlıklarını temsil eder; halbuki bezin değerini ifade eden elbise her iki cisimde bulunan fevkattabia bir hassayı, [yani] onların sosyal bir şey olan değerini temsil eder.

İzafi değer şekli içinde bir mal, meselâ bez, değer varlığını cisiminden ve hassalarından tamamen farklı, meselâ elbiseye müsavi bir şey olarak ifade ettiğinden, bizzat bu ifade, onun sosyal bir münasebeti gizlediğini gösterir. Muadilde ise iş bunun tersidir. Muadil demek, sırf elbise gibi bir mal cisminin, nasılsa öylece [yani maddesile] değeri ifade etmesi ve şu halde tabiaten değer şekline sahip olması demektir. Gerçi o ancak bez malını, muadil olan elbise malına nispet edildiği değer münasebeti içinde kıymet bulur. (21). Ama gene, bir şeyin hassası başka bir şeyle olan münasebetinden ileri geemez, olsa olsa böyle bir münasebet içinde sadece kuvveden file çıkar, bu itibarla elbise, — tıpkı ağır olmak veya sıcak tutmak hassalarına olduğu gibi, — muadil şekline, bez ile doğrudan doğruya değiş edilebilme hassasına da

[21] Umumiyetle bu gibi mülâhaza tarzları, nev'i şahsına has olan bir şeydir. Meselâ, şu adam, ancak öteki insanlar ona mâdun vaziyetinde buldukları için kraldır. Ötekiler ise, bilâki, o kral olduğu için mâdun olduklarına kanidiler.

tabiaten sahipmiş gibi görünür. İşte, muadil şekil burjuva ekonomi politikçisinin karşısına hazır [mükemmel, inkişaf] para şeklinde çıkar çıkmaz, onun ham nazarında muadilin muammalaşması bundadır. O zaman ekonomist [cenapları], altınla gümüşün mistik karakterini gidermeğe kalkışarak, onların yerine daha az göz kamaştırıcı malları geçirir ve vaktile mal muadili rolünü oynamış ne kadar mal makulesi varsa hepsinin katalogunu her dem taze bir zevkle gevceler durur. Aklına bile getirmez ki, 20 arşın bez = 1 elbise gibi en basit bir değer ifadesi, daha çoktan, muadil şeklinin muammasını çözmüş bulunuyor.

Muadil hizmetini gören malın cismi, daima mücerret insan emeğinin cisimleşmesi olarak kıymetlidir ve daima muayyen bir faydalı, konkret işin mahsulüdür. Demek ki bu konkret iş, mücerret insan emeğinin ifadesi haline geliyor. Meselâ elbise, sade [mücerret emek(*)] gerçekleşmesinden ibaret olduğu [sırf değer tecessümü rolünü oynadığı(**)] gibi, onun içinde hakikaten gerçekleşmiş bulunan terzilik de, insan emeğinin gerçekleşme şekline başka bir şey değildir. Bezin değer ifadesi içinde terziliğin faydalılığın, libasları veya kişileri(***) yapmasında değildir, [onun faydalılığı,] değer olduğu ve binnettece de bez değeri içinde objektifleşmiş [maddeleşmiş] emekten ayırd edilemiyen emek pelteleşmesi olduğu görülen bir cismi meydana getirmesindedir. Terziliğin böyle bir değer

(*) Bu ilâve Fransızca L. Molitare tercemesinden alınmıştır. c. I s. 36, Paris 1926. [H. Kıvılcımlı]

(**) Rusça V. Bazarova ve I. Stepanova tercemesinden alınmıştır. c. I, s. 20. Moskova - Leningrad, 1928. [H. Kıvılcımlı]

(***) Rusçasında «Almanca darbemesle göre insanları»; Fransızcasında «cöbbeyi ve papası» deniliyor. Marksın burada müret ettiği mânâ insanları elbisenin göstermesidir. Türkçede «kürkü ve itbarı» demek esastır. («İtbar kürkodir» sözünden). **H. Kıvılcımlı**

başka bir malın değerini ayna gibi gösteren mal.

Mücerret insan emeği: (Al: Abstract menschliche Arbeit.) Bakı: Emek, forma I kapağındadır.

Müşterek ölçü: (Al: Kom-mensurabl). Aynı einden ve aynı ölçü ile ölçülen.

Objektifleşme: (Al: Gegenständlichkeit). Elle tutulur hale gelme. Nemeleşme, maddeleşme.

Para şekli: (Al: Geldform). Bütün mallar için müşterek sayılan muadil şekli.

Sosyalman zarurî iş müddeti: Sosyalman normal istihsal şartları ve sosyalman vasatî (şiddet ve meharette) iş kuvveti ile bir faydalı şey yaratmak için gereken zaman.

Sosyalman vasatî iş kuvveti: Diyelimki, bir çeşit mal işleyen mult-

telif fertlerin iş kuvvetleri *muhtelif* kalınlıkta dîrer *olabur*. Onlardan akan muhtelif miktarda emeller pazar *huznesinde* birleştikten sonra arz ve talep pompasıle, bu sofer *müsavî* kalınlıkta musluklardan beher mal paçağı başına tak-sim olunarak *sosyalman zarurî iş miktarda* adını alır. O miktar işi yapan kuvvet te, *sosyalman vasatî iş kuvveti* sayılır.

Tabii şekil: (Al: Natural form). Malın maddî hassaları.

Vahdet: (Al: die Einheit; [F: l'unité): Bir şeyin tam bir parçası.

Vülgî iktisatçı: Klasiklerden sonra gelip te ilmi hakikatları kaba menfaat zoru ile tahrif eden, meselâ değeri emeğin yaratıldığı inkârı uğraşan (bayağı) ekonomistler.

Okurlarımıza

1 — Sahife 25, satır 8 ve 12 ile sah. 32 sat. 4 daki *muadil* kelimeleri *müsavî* manasındadır. Sah. 32 sat. 4: «bundadır» yerine «bundadır» ve sat. 21 de «faydalılığı» yerine: «faydalılığı» gelecektir.

2 — Abone olmak isteyenler adresimize müracaat edebilirler.

3 — Kapitalin çıkmış öteki formlarını tamamlamak isteyenler için airtex *şimdilik* şudur: Genel gazete müteahhittliği: İstanbul Çağatay'ı yokluğu No: 44. Telefon: 21433, Posta kutusu: 71, Telgraf: İst. Atyol.

4 — Kapitalin tercemesi, termleri vesairci hakkında fikir bildirmek ve çıkış kitaplarınıza dair malûmat almak isteyenler için adres şudur:

Sultanahmet Kasabosmanı sokağı No. 14
(Yazı ile cevap isteyen posta pulunu göndermelidir).

HİKMET KIVILCIMLI